

О. Є. Клещова (Старобільськ)

УДК 821.161.2-1Кузьменко А.1/7.08

**ОДОРАТИВНА ЛЕКСИКА В ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ
АНДРІЯ КУЗЬМЕНКА („СКРЯБІНА”)**

Одоративна лексика є складовою частиною сенсорної лексики. Проблема вираження словами запахових відчуттів здавна цікавила мовознавців. Запахова лексика є надзвичайно багатим та малодослідженим засобом вираження художнього образу.

Одоративну лексику вивчали та досліджували вчені: С. Александрова, І. Бабій, О. Білецький, О. Ботвинюк, В. Виноградов, В. Власюк, І. Гайдаєнко, В. Дятчук, І. Іншакова, М. Калениченко, Ю. Калиущенко, Н. Клочко, Н. Павлова, О. Потебня, Л. Соболева, Л. Ставицька, І. Тарасюк, О. Турчак, О. Федотова, С. Форманова та ін.

„Слова на позначення запахів у результаті взаємодії з іншими елементами художнього тексту реалізують свій багатий експресивний потенціал і набувають більшої стилістичної значущості. Тому особливо цінним на сьогодні є вивчення ролі одоративної лексики у художніх текстах поетів та письменників” [Клочко 2014].

Серед найвідоміших класифікацій одоративної лексики найбільше нам імпонує класифікація Л. Ставицької: поділ одоративів на шість функційних груп: *запахи природи, людини, їжі та напоїв, цивілізації, абстрактні запахи, інші запахи* [Ставицька 2006].

„Попри загальну відомість, жодна класифікація запахів досі не визнана через наявність суб’єктивних і асоціативних елементів” [Форманова 2016: 183].

Запах – конкретна властивість певної реалії, яка у свідомості людини віддзеркалюється через нюхове відчуття. Існує безліч запахів, які сприймає людина, і саме вплив цих запахів та різноманітність відчуттів проектується на мову. На жаль, мова не надто щедра на засоби вираження палітри запахів, які існують у природі. Це компенсується багатством асоціативних образів, уявлень, форм вираження, які ми спостерігаємо в поетичній (пісенній) творчості Андрія Кузьменка („Скрябіна”).

Актуальність роботи поза сумнівом, оскільки, по-перше, наукову цінність має мовознавчий аспект аналізу цього матеріалу, бо виявляє лексичні засоби, а саме – одоративи – лексику на позначення запаху в мовній картині світу талановитого поета-пісняра та екс-виконавця гурту „Скрябін” – Андрія Кузьменка („Скрябіна”); по-друге, актуальність нашої роботи зумовлена зростанням інтересу до мовотворчості А. Кузьменка, яка є малодослідженою [Гаврилюк 2014; Конвалюк 2018; Фурдичко 2016; Яручик 2012]. „За його життя його пісень тільки слухали. А як Андрійка не стало, люди почали вдумуватися у ті глибокі філософські пророчі тексти. І власне це багатьох людей і навернуло до його пісень”, – так висловився 13 жовтня цього року в інтерв’ю з Катєю

Осадчою батько Андрія Кузьменка – Віктор Кузьмич про біль від втрати єдиного сина.

Матеріалом нашого дослідження слугує збірка поезій: Скрябін Кузьма. Поезія. / Кузьма Скрябін. – Х. : Фоліо, 2018. – 217 с. [Скрябін 2018], опублікована після його трагічної загибелі. У поезіях, що ввійшли до видання, розкривається яскравий талант співака-патріота з його доброзичливим гумором, філософським баченням світу, тонким ліризмом, драматизмом та чіткою громадянською позицією.

„Образність поетичної мови пов’язана з текстовою актуалізацією, семантичним та естетичним розгортанням у її просторі поетичних образів – особливій формі естетичного освоєння й відображення світу...” [Срмоленко 2013: 303].

Мета нашої наукової розвідки – виявити та описати функціонування одоративної лексики в поетичній творчості Андрія Кузьменка („Скрябіна”).

Для досягнення поставленої мети необхідно розв’язати такі завдання: 1) виявити лексику на позначення запаху в поетичній творчості А. Кузьменка; 2) виокремити одоративи та охарактеризувати їхню художньо-стилістичну роль; 3) дослідити семантичну структуру зазначених назв та окреслити їхні групи зі словами-домінантами.

Запахова модель авторського світу значно поступається смаковій і тактильній моделі світосприйняття. Цю тезу підтверджує незначна кількість одоративів у віршах А. Кузьменка.

Якщо розглядати *запах* відносно характеристики *приємний/неприємний*, то, безперечно, можемо констатувати, що в поетичній творчості він (*запах*) частіше асоціюється з домінантою *приємний*, що цілком виправдано естетичністю поезії як мистецького жанру.

Запахові відчуття та асоціації найглибше ілюструють лексеми *запах* і *пахнути*. Одоратив *запах* вербалізує пряме значення слова в поезії поета-пісняря: *запах духів, сигарет, мандаринів, чебуреків*; та переносне значення: *запах любові, сну, гострих слів*.

У поезії А. Кузьменка засоби передачі запаху різноманітні, щодо частиномовної належності активно використовуються іменники: *дим, дух, духи, запах, подих*; дієслова: *пахнути, пахли, пахне*; (частково *дихати, вдихаю, вдихни, не видихай, надихав*); синкретичні образи запаху.

У поетичній творчості А. Кузьменка ми виокремили такі одоративні словосполучки:

1. З домінантою-іменником ЗАПАХ: рослин, духів, сигарет, їжі, води, льоду, диму, жінки, абстрактних понять (*запах неділі, сну, любові, гострих слів*): *Якщо я твій запах / Завжди пам’ятаю, / То, значить, він мій...* („Радіо любов”, с. 169);

- весняний запах: *Я зроблю духи з весняних запахів...* („Хочу тебе не загубити”, с. 205);

- суботній запах, запах духів: *Суботній запах, в повітрі запах духів, / На твої плечі я свою куртку одів...* („Медляк”, с. 193);

- запах рослин: *Голосом людей, / Стуками дверей, / Десь поїхав ліфт – / Я змучений... / Запахом рослин, / Звуками тварин...* („Змучений (Я не маю сил)”, с. 26);

- запах сигарет: *Дай своїх вулиць шум і запах сигарети...* („Просто ми”, с. 77);

- запах чебуреків: *І раптом запах чебуреків по-шпійонськи лізе в ніс, / І ти по головах людей на запах цей біжиши* („Дівчина з кафешки”, с. 182);

- запах жінки: *Там запах жінки мені ніс лоскоче. / Поїду в Ніцу, замовлю піцу / І пригощу якусь французьку спіцу...* („Глобус”, с. 191);

- запах неділі: *Ну, а Сихів, Сихів в автобусі надихав, / Вікна запотіли від запахів неділі...* („То є Львів”, с. 183);

- запах злого бога, брудного, німого (запах грошей): *Гроші мають очі і бачать всьо, шо хочуть, / І грубими руками до крові б'ються з нами. / Мої зимні сльози вже мають колір грошей / І запах злого бога, брудного, німого* („Стриптиз”, с. 91).

2. З домінантою-іменником ДИМ („До назв на позначення запаху долучаємо й лексеми *дим...*” [Бабій 2016: 18]):

а) *Я люблю твій дим, я люблю твої ноги, / Вдихаю той дим, що вижити pomoже* („І буде так”, с. 27);

б) *Мліють мої губи, і гудить моя кров... / І я ковтаю дим, ковтаю сірий дим, / Бо ти лежиши так близько, вся закутана у дим... / Комп'ютер вже закинув всі програми і забив, / Мій мозок вже не дихає, бо дим його накрив / Я вдихаю дим, з'їдаю дим, скакаю в дим...* („Секс (то море з людей)”, с. 84-85);

в) *Ми жили всі так, ніби то був сон / І можна бути вічно молодим, / А залишився тільки цей альбом, / А мрії розлетілися, як дим* („Старі фотографії”, с. 89);

г) *Ми цілий день так сиділи, говорили і курили, / Пахли димом і любов'ю, говорили і курили...* („Говорили і курили”, с. 158);

3. З домінантою-іменником ДУХ: *Я – грішний син свої мами, / П'яний гріхами. / Я грішний дух свого тіла, / Сплюю крила...* („Духи”, с. 20).

Простежуємо подвійну мотивацію лексеми дух у рядках А. Кузьменка: душа і запах (дух).

4. З домінантою-іменником ДУХИ (парфуми):

а) *Я хочу бути твоїми духами...* („Духи”, с. 20);

б) *Суботній запах, в повітрі запах духів...* („Медляк”, с. 193);

в) *Я зроблю духи з весняних запахів...* / („Хочу тебе не загубити”, с. 205);

г) *Мур-мур-мур, ми любим гламур. / Напишемо духами і зробим педикюр. / Мур-мур-мур, ми любим гламур. / Всьо гниле сховаєм під майку „від кутюр”.* („Гламур”, с. 126);

5. З доміантою-дієсловом ПАХНУТИ (*пахли, пахне*): їжею (*мандарином*), напоями (*водою, льодом, абсент*), запахи цивілізації (*поїздами, мостами, переїздами*); абстрактні поняття (*любов'ю, гострими словами, сном*): *Ти будеш пахнути, а я буду плакати / Від того щастя, що ти в мене є така...* („Хочу тебе не загубити”, с. 205);

- пахли димом і любов'ю: *Ми цілий день так сиділи, говорили і курили, / Пахли димом і любов'ю, говорили і курили...* („Говорили і курили”, с. 158);

- пахне водою Альпійського талого льоду: *Моя дівчина пахне водою / Альпійського талого льоду. / Моя дівчина буде зі мною, / Я її не віддам нікому...* („Червоні колготки”, с.111);

- пахне поїздами, мостами, переїздами, гострими словами: *Дівка-Левандівка пахне поїздами, / Мостами, переїздами і гострими словами...* („То є Львів”, с. 183);

- пахне абсент,

- пахне мандарином і сном: *Ти робиш манікюр чорним – міняє ніч день, / Стоїш в холодному морі – і пахне абсент. / Малюєш очі ти синім небом – / І зранку пахне мандарином і сном* („Місто”, с. 185).

Деякі слова слугують засобом передачі запаху лише в контексті: *Суботній запах, в повітрі запах духів, / На твої плечі я свою куртку одів, / І потім довго вона тримала твій смак – / Я до сьогодні не міг забути ніяк.* („Медляк”, с. 193).

Автор використовує лексему *смак*, але читач (вірша) чи слухач (пісні) розуміє, що йдеться про *приємний запах* – запах парфумів коханої.

Науковці, аналізуючи семантику синтаксичних конструкцій зі значенням запаху, звертають увагу на явища синкретизму, бо часто перетинаються компоненти *смакових, дотикових, зорових відчуттів* та ін. В вірш „Моя королева” А. Кузьменка підтверджує цю гіпотезу: *Я люблю твої губи, їх смак шоколадний, / Люблю твої руки, їх дотик нереальний, / Люблю твої очі, твоє молочне тіло, / Люблю тебе так сильно, що, певно, з'їв би...* („Моя королева”, с. 47).

Ці чудові, дещо жартівливі, рядки поезії „Моя королева” автор присвятив, вочевидь, своїй коханій дружині. Так доволі часто з глибокою любов'ю та ніжністю люди говорять про маленьких дітей, що свідчить про ніжність, уважність, чуйність, захищеність та щире й глибоке почуття любові.

Загалом із упевненістю можемо констатувати, що лексика на позначення запаху у мовній картині світу А. Кузьменка відіграє неабияку роль: у поетично-пісенному доробку поета-пісняря ми виокремили одоративи; переконалися, що саме в поезії особливо відчутно розширюється здатність мови створювати конкретно-чуттєві образи через незвичайні мовні комбінації з лексемами на позначення запахів.

З'ясувавши функціонально-стилістичні особливості номенів на позначення запаху в поетичній творчості Андрія Кузьменка

(„Скрябіна”), ми дійшли висновку, що *одоративна лексика*, попри обмежене функціонування в поетичному тексті, має експресивний, образний та асоціативний потенціал; запахи пробуджують емоційну пам'ять. У поетичній творчості Андрія Кузьменка ми виокремили такі одоративи: з домінантами-іменниками ДИМ, ДУХ, ЗАПАХ; з домінантою-дієсловом ПАХНУТИ.

Оскільки запахова модель авторського світу значно поступається смаковій і тактильній моделі світосприйняття, – цю тезу підтверджує незначна кількість одоративів у віршах А. Кузьменка, то **перспективи** подальших досліджень убачаємо у вивченні використання сенсорної лексики в поетично-пісенній спадщині А. Кузьменка („Скрябіна”).

Література

Бабій 2016 – Бабій І. Традиційні та оказіональні одоративні номінації в малій прозі Миколи Хвильового / Ірина Бабій // Лінгвостилістичні студії. – 2016. – Вип. 4. – С. 15 – 22; **Гаврилюк 2014** – Гаврилюк Н. Сленг як особливість ідіостилю Кузьми Скрябіна (Андрія Кузьменка) / Наталія Гаврилюк, Ірина Зозюк // Волинь філологічна : текст і контекст. – 2014. – С. 36 – 45; **Єрмоленко 2013** – Єрмоленко С. Я. та ін. Літературна норма і практика : монографія / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибики, Т. А. Коць та ін. ; за ред. С. Я. Єрмоленко. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013. – 320 с.; **Клочко 2014** – Клочко Н. Л. Частиномовна та функціонально-стилістична характеристика одоративної лексики у поетичній творчості Івана Драча / Н. Л. Клочко, Ю. В. Поздрань [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/5_SWMN_2014/Philologia/3_159328.doc.htm; **Конвалюк 2018** – Конвалюк У. Харизма особистості Андрія Кузьменка / Уляна Конвалюк // Наук. зап. Сер. Мистецтвознавство. – 2018. – № 1 (вип. 38). – С. 47 – 57; **Скрябін 2018** – Скрябін Кузьма. Поезія / Кузьма Скрябін. – Х. : Фоліо, 2018. – 217 с.; **Ставицька 2006** – Ставицька Л. Стаття крізь призму запаху / Леся Ставицька // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. філологічна. – Л. : Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – Вип. 38. – Ч. II. – С. 72 – 78; **Форманова 2016** – Форманова С. В. Одоративна лексика: класифікація, структура, семантика (на матеріалі творчості Ірен Роздобудько) // Записки з українського мовознавства : зб. наук. пр. / гол. ред. Т. Ю. Ковалевська. – Вип. 23. – О. : ПолиПринт, 2016. – С. 181 – 188; **Фурдичко 2016** – Фурдичко А. О. Український фольк-рок кінця ХХ – початку ХХІ століття музичні етнопроекти Скрябіна й Тараса Чубая / Андрій Орестович Фурдичко // Вісн. КНУКіМ. – Сер. Мистецтвознавство. – 2016. – Вип. 35. – С. 147 – 160; **Яручик 2012** – Яручик Ю. Культура мовлення українських музичних гуртів / Юлія Яручик // Дивослово. – 2012. – № 8. – С. 36 – 39.

Клещова О. Є. Одоративна лексика в поетичній творчості Андрія Кузьменка („Скрябіна”)

Сучасна мовознавча наука потребує комплексних праць, які би досліджували мовну палітру сучасної української пісенної поезії та мовну особистість поета-пісняра, автора-виконавця. Актуальність роботи поза сумнівом, оскільки наукову цінність має мовознавчий аспект аналізу цього матеріалу, який виявляє лексичні засоби, а саме – одоративи – лексику на позначення запаху в мовній картині світу талановитого поета-пісняра та экс-виконавця гурту „Скрябін” – Андрія Кузьменка.

Мета наукової розвідки – виявити та описати функціонування одоративної лексики в поетичній творчості А. Кузьменка „Скрябіна”. Для досягнення поставленої мети необхідно здійснити такі завдання: 1) виявити лексику на позначення запаху в поетичній творчості А. Кузьменка; 2) виокремити одоративи та охарактеризувати їхню художньо-стилістичну роль; 3) дослідити семантичну структуру зазначених назв та окреслити їхні групи зі словами-домінантами. Саме у поетичній творчості розкривається яскравий талант співака-патріота з його доброзичливим гумором, філософським баченням світу, тонким ліризмом, драматизмом та чіткою громадянською позицією.

Ключові слова: одоративна лексика, одоративи, лексика на позначення запаху, сенсорна лексика; мовотворчість, поезія, поетична мова, поетична творчість, пісенна творчість.

Клещова О. Е. Одоративная лексика в поэтическом творчестве Андрея Кузьменко („Скрябина”)

Современная языковедческая наука нуждается в комплексных трудах, которые бы исследовали языковую палитру современной украинской песенной поэзии и языковую личность поэта-песняра, автора-исполнителя. Актуальность работы вне сомнения, поскольку научную ценность имеет языковедческий аспект анализа этого материала, поскольку он выявляет лексические средства, а именно – одоративы, лексику на обозначение запаха в языковой картине мира талантливого поэта-песняра и экс-исполнителя группы „Скрябин” – Андрея Кузьменко. Цель научного исследования – выявить и описать функционирование одоративной лексики в поэтическом творчестве Андрея Кузьменко („Скрябина”). Для достижения поставленной цели необходимо выполнить следующие задачи: 1) выявить лексику для обозначения запаха в поэтическом творчестве А. Кузьменко; 2) выделить одоративы и охарактеризовать их художественно-стилистическую роль; 3) исследовать семантическую структуру указанных названий и определить их группы со словами-доминантами. Именно в поэтическом творчестве раскрывается яркий талант певца-патриота с его добродушным юмором, философским видением мира, тонким лиризмом, драматизмом и четкой гражданской позицией.

Ключевые слова: одоративная лексика, одоративы, лексика для обозначения запаха, сенсорная лексика; языкотворчество, поэзия, поэтический язык, поэтическое творчество, песенное творчество.

Kleshchova O. Ye. Odourative vocabulary in Andriy Kuzmenko's („Skryabin”) poetic work

The modern linguistic science needs complex researches that investigate the lingual palette of modern Ukrainian song poetry and lingual personality of a poet-songwriter, a writer-singer. The Topicality of the research is without doubt since the linguistic aspect of this material analysis has a scientific value as it reveals lexical means – odouratives – the vocabulary of odour denotation of the talented poet-songwriter and ex-singer of «Skryabin» band – Andriy Kuzmenko's linguistic picture of the world. The Goal of the research is to reveal and describe the functioning of odourative vocabulary of Andriy Kuzmenko's poetic work. To reach the goal it is necessary to realize the following tasks: 1). To reveal the vocabulary of odour denotation in Andriy Kuzmenko's poetic work. 2). To single out odouratives and characterize their artistic-stylistic role. 3). To investigate the semantic structure of the mentioned denominations and describe their groups including words-dominants. The vivid talent of a singer-patriot with his good-natured humor, philosophic vision of the world, slender lyricism, drama and vivid social attitude are revealed in his poetic work.

Conclusions and prospects for further researches. We have singled out the following odouratives in Andriy Kuzmenko's poetic work: with the dominants-nouns SMOKE, ODOUR, SMELL; with the dominant-verb SMELL. Having figured out functional-stylistic peculiarities of nouns that denote an odour in Andriy Kuzmenko's („Skryabin”) poetic work, we have come to the conclusion that the odourative vocabulary, despite of limited functioning in the poetic text, is characterized by: a) expressive, imaginative and associative potential; b) odours awaken emotional memory.

As the odour model of the writer's world yields to gustatory and tactile model of conception of the world, – this thesis is proved by a low quantity of odouratives in A.Kuzmenko's poems, we perceive the prospects for further researches in investigating the sensory vocabulary in A.Kuzmenko's („Skryabin”) poetic-song heritage.

Key words: odourative vocabulary, odouratives, sensory vocabulary, poetry, poetic language, poetic work, poetic language, song work, linguistic creativity.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2018 р.

Прийнято до друку 22.10.2018 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Глуховцева К. Д.